

Marcin HYSKI

Akademia Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach

Ochrona ubezpieczeniowa działalności rolniczej w Polsce (część II)

Synopsis: Artykuł składa się z dwóch części. W części pierwszej skoncentrowano się na przedstawieniu tła historycznego kształtowania się oferty ubezpieczeń dla rolnictwa w Polsce oraz scharakteryzowano ryzyko związane z realizacją działalności rolniczej. W drugiej części artykuł prezentuje przegląd zakresu ochrony ubezpieczeniowej ryzyk właściwych dla działalności rolniczej, z uwzględnieniem ubezpieczeń obowiązkowych i dobrowolnych. Możliwy do zrealizowania zakres ochrony ubezpieczeniowej przedstawiono na przykładzie trzech wybranych zakładów ubezpieczeń. Celem artykułu jest poznanie ogólnego zakresu ochrony ubezpieczeniowej, którym objęta jest ludność zajmująca się rolnictwem, oraz jego historycznych uwarunkowań, w kontekście ryzyk związanych z prowadzeniem działalności rolniczej.

Słowa kluczowe: ubezpieczenia rolne, ryzyko w działalności rolniczej, ochrona ubezpieczeniowa.

Wprowadzenie

Niniejsza publikacja stanowi drugą część artykułu o tym samym tytule. W części pierwszej skoncentrowano się na przedstawieniu tła historycznego kształtowania się oferty ubezpieczeń dla rolnictwa oraz scharakteryzowano ryzyko właściwe dla działalności rolniczej. W drugiej części artykuł prezentuje przegląd zakresu ochrony ubezpieczeniowej ryzyk związanych z realizacją działalności rolniczej, z uwzględnieniem ubezpieczeń obowiązkowych i dobrowolnych.

Ochrona ubezpieczeniowa w rolnictwie

Produkt jest to materialny lub niematerialny wytwór działalności gospodarczej przeznaczony na sprzedaż. Dzięki swojej wartości może on być przedmiotem wymiany rynkowej, tj. może być zbywany i nabywany za określone wartości materialne. Produkt ubezpieczeniowy można więc określić jako pakiet usług dostarczanych ubezpieczonemu przez zakład ubezpieczeń, za określoną opłatą, od chwili zawarcia umowy ubezpieczenia aż do jej rozwiązania [11].

Produkty ubezpieczeniowe, mające odniesienie do ubezpieczeń chroniących ludność zajmującą się rolnictwem przed niekorzystnymi skutkami ryzyk, można sklasyfikować, stosując różne kryteria. Ze względu na istnienie obowiązku ubezpieczenia można wyszczególnić:

- produkty ubezpieczeń obowiązkowych, w stosunku do których zawarcie umowy ubezpieczenia lub przystąpienie do nich jest nakazane zapisami prawa (np. ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego),
- produkty ubezpieczeń dobrowolnych – w tym przypadku zawarcie umowy lub przystąpienie do ubezpieczenia wynika z dobrej woli zainteresowanego, z jego chęci zabezpieczenia środków finansowych na wypadek niekorzystnych skutków wystąpienia zdarzenia losowego (np. ubezpieczenie mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych).

Produkty ubezpieczeniowe można również podzielić z uwagi na charakter ryzyka podlegającego ochronie ubezpieczeniowej na:

- produkty ubezpieczeń gospodarczych (np. ubezpieczenie zwierząt od padnięcia lub uboju z konieczności) – chronione ryzyka mają charakter gospodarczy;
- produkty ubezpieczeń społecznych rolników (ubezpieczenia nadzorowane przez KRUS) – ochrona dotyczy ryzyk społecznych.

Obydwa kryteria nie wykluczają się wzajemnie, gdyż zarówno w odniesieniu do ubezpieczeń społecznych, jak i gospodarczych stosuje się podział na ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne.

Na zabezpieczenie ludności rolniczej w Polsce składają się: ubezpieczenia (gospodarcze i społeczne) oraz zaopatrzenie społeczne (rys. 1). Ubezpieczenia obejmują ubezpieczenia gospodarcze oraz ubezpieczenia społeczne. W zakresie rynku ubezpieczeń dla rolnictwa wchodzi wyłącznie ubezpieczenia gospodarcze, gdyż ubezpieczenia społeczne, z uwagi na sposób ich unormowania w kwestii organizacyjnej i instytucjonalnej, nie tworzą w Polsce produktu ubezpieczeniowego mogącego stać się przedmiotem transakcji. Z kolei ubezpieczenia gospodarcze dla rolnictwa dzielą się na ubezpieczenia rolne (uwzględniające specyfikę rolniczej działalności gospodarczej) oraz dodatkowe ubezpieczenia emerytalne i zdrowotne, jak również inne rodzaje ubezpieczeń mogących mieć zastosowanie w działalności rolniczej bądź w życiu i pracy rolnika.

W ustawodawstwie polskim istnieją następujące rodzaje ubezpieczeń obowiązkowych dotyczących rolnictwa [16]; [7]:

- obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu prowadzenia gospodarstwa rolnego (powyżej 1 ha),
- obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych,
- obowiązkowe ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów

- (jeżeli rolnik prowadzący działalność rolniczą jest w posiadaniu pojazdu mechanicznego dopuszczonego do ruchu),
- obowiązkowe ubezpieczenia upraw rolnych i zwierząt gospodarskich (dotyczące rolników, którzy otrzymują płatności bezpośrednie do gruntów rolnych w rozumieniu przepisów o płatnościach w ramach systemu wsparcia bezpośredniego) [19].

Obowiązkowe ubezpieczenie rolników od odpowiedzialności cywilnej obejmuje szkody wyrządzone przez rolnika lub osobę pracującą w jego gospodarstwie osobom trzecim, w związku z prowadzeniem gospodarstwa rolnego. Ubezpieczenie pokrywa roszczenia osób poszkodowanych uzasadnione zdarzeniami, których następstwem jest śmierć, uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia bądź też utrata, zniszczenie lub uszkodzenie mienia osób trzecich (por. [12]).

Obowiązkowe ubezpieczenie budynków wchodzących w skład gospodarstwa rolnego od ognia i innych zdarzeń losowych obejmuje szkody powstałe w budynkach wskutek zdarzeń losowych w postaci: ognia, huraganu, powodzi, gradu, uderzenia piorunu, eksplozji, obsuwania i zapadania się ziemi oraz tąpnięcia, lawiny, upadku statku powietrznego.

Obowiązek ubezpieczenia dotyczy budynków, czyli obiektów mających fundamenty, ściany i dach, których powierzchnia jest większa niż 20 m². Oznacza to, że nie są objęte obowiązkiem ubezpieczenia m.in. namioty i tunele foliowe oraz budynki w trakcie rozbiórki lub przeznaczone do rozbiórki z uwagi na ich stan techniczny, zużycie bądź decyzję administracyjną.

Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów powinni wykupić wszyscy właściciele pojazdów mechanicznych, do których oprócz samochodów zalicza się: ciągniki rolnicze, motocykle, motorowery, przyczepy podlegające rejestracji, a także pojazdy wolnobieżne dopuszczone do ruchu drogowego.

Zasady funkcjonowania obowiązkowych ubezpieczeń upraw i zwierząt gospodarskich zostało uregulowane przepisami ustawy o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich [19]. Ustawa posługuje się pojęciem producenta rolnego, który został zdefiniowany (art. 2 pkt 2) jako osoba fizyczna, osoba prawna albo jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, w której posiadaniu lub współposiadaniu jest gospodarstwo rolne, prowadząca działalność rolniczą oraz korzystająca z płatności bezpośrednich dla rolników na podstawie systemów wsparcia w ramach wspólnej polityki rolnej. Zawierane ubezpieczenie dotyczy upraw zbóż, kukurydzy, rzepaku, rzepiku, chmielu, tytoniu, warzyw gruntowych, drzew i krzewów owocowych, truskawek, ziemniaków, buraków cukrowych lub roślin strączkowych, od zasiewu lub wysadzenia do ich zbioru, od ryzyka wystąpienia szkód spowodowanych przez huragan, powódź, deszcz nawalny, grad, piorun, obsunięcie się ziemi, lawinę, suszę, ujemne skutki przezimowania oraz przymrozki wiosenne. Umowa ubezpieczenia może dotyczyć także bydła, koni, owiec, kóz, drobiu lub świń od ryzyka wystąpienia szkód spowodowanych

przez huragan, powódź, deszcz nawalny, grad, piorun, obsunięcie się ziemi, lawinę oraz w wyniku uboju z konieczności. Umowa ubezpieczenia może obejmować wszystkie lub wybrane przez producenta rolnego rodzaje ryzyka.

Rys. 1. Miejsce rynku ubezpieczeniowego w zabezpieczeniu ludności rolniczej w Polsce

Źródło: opracowanie własne.

Firmy ubezpieczeniowe oferują również całą gamę dobrowolnych ubezpieczeń gospodarczych dla rolnictwa. Do oferowanych przez zakłady ubezpieczeń produktów należą:¹

- ubezpieczenie zwierząt od padnięcia i uboju z konieczności,
- ubezpieczenie upraw od ognia,
- ubezpieczenie maszyn rolniczych, w tym samobieżnych,
- ubezpieczenie mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych od ognia i innych zdarzeń losowych,
- ubezpieczenie ruchomości domowych znajdujących się w domu rolnika od ognia i innych zdarzeń losowych oraz od kradzieży z włamaniem i rabunku.

Jednym z ubezpieczeń dobrowolnych jest ubezpieczenie zwierząt od padnięcia lub uboju z konieczności. Obejmuje ono: konie (użytkowane w rolnictwie i do prac w lesie), bydło, trzodę chlewną, owce, kozy, drób, a także ryby i pszczoły. Oferowane są również specjalne ubezpieczenia dotyczące np. zwierząt futerkowych w chowie fermowym. Ubezpieczenie gwarantuje wypłatę odszkodowania za szkody, które nastąpiły wskutek śmierci, choroby lub wypadku zwierzęcia albo w związku z chorobą lub wypadkiem zwierzęcia, gdy zajdzie konieczność uboju (np. w celu skrócenia cierpień zwierzęcia). Ubezpieczenie kierowane jest zarówno do właścicieli indywidualnych gospodarstw rolnych, jak i specjalistycznych gospodarstw wielkohodowlanych. W odniesieniu do niektórych gatunków zwierząt stosowane są dodatkowe wymagania, np. w przypadku trzody chlewnej wymaga się, by była prowadzona ewidencja księgowa obrotu stada (PZU S.A.). Niektóre zakłady ubezpieczeń oferują również możliwość zawarcia ubezpieczeń krótkoterminowych przez właścicieli zwierząt gospodarskich obejmujących szkody powstałe wskutek trzebienia i operacji zwierząt oraz szkody powstałe w czasie transportu, wystaw oraz opasu.

Przedmiotem ubezpieczenia mogą być również pasieki, składające się przynajmniej z pięciu pni pszczelich, znajdujące się na toczku, w pawilonie lub stebniku w miejscu stałego położenia pasieki lub znajdujące się sezonowo na pożytkach. Zakres ubezpieczenia obejmuje szkody powstałe wskutek:

- zatrucia pszczół środkami ochrony roślin,
- ognia, powodzi, huraganu, uderzenia piorunu,
- zniszczenia pni przez osoby trzecie lub zwierzęta,
- wypadku niezawinionego przez ubezpieczającego w czasie transportu pni na pożytki.

Dodatkowo ubezpieczenie pasiek można rozszerzyć o ryzyko kradzieży pni pszczelich lub rodzin z plastrami.

Ubezpieczeniem hodowli i chowu stawowego ryb mogą być objęte karpie i pstrągi tęczowe w poszczególnych stadiach ich chowu lub hodowli. Ubezpie-

¹ Analiza oferty ubezpieczeniowej oparta jest na ogólnych warunkach ubezpieczeń następujących zakładów ubezpieczeń: PZU S.A., Samopomoc S.A., Agropolisa S.A.

czyciel odpowiada za szkody powstałe wskutek zatrucia lub uduszenia ryb, ich ucieczki lub niedoboru wody. Sumę ubezpieczenia ustala się na poziomie 70% wartości ryb przewidywanej na zakończenie danego stadium chowu (hodowli).

Ubezpieczenie drobiu może objąć wszystkie gatunki i kierunki produkcji drobiu w chowie fermowym:

- kurczęta, kaczęta, indyczęta, i gąsienki – na okres tuczu lub odchowu na nioski,
- kury dorosłe typu mięsnego i nieśnego – przeznaczone na produkcję jaj wylęgowych,
- kaczki, gęsi i indyki – przeznaczone na produkcję jaj wylęgowych.

PZU S.A., na przykład, umożliwia swoim klientom zawarcie ubezpieczenia drobiu według następujących wariantów:

- zakres ograniczony (1) – ubezpieczenie od szkód spowodowanych zdarzeniami losowymi w postaci ognia, huraganu, powodzi, piorunu, eksplozji, gradu, upadku pojazdu powietrznego, lawiny, zapadania się ziemi, usuwania się ziemi, wydostania się wody z urządzeń wodno-kanalizacyjnych;
- zakres ograniczony (2) – ubezpieczenie od ryzyka chorób i wypadków, w tym także kanibalizmu zwierząt;
- zakres pełny – zakres ochrony ubezpieczeniowej obejmujący wszystkie ww. ryzyka.

Dodatkowo, każdy z zakresów ubezpieczenia może być rozszerzony o ryzyko niezawinionych przez ubezpieczającego przerw w dopływie prądu do fermy.

Ubezpieczenie upraw od ognia przeznaczone jest dla osób prowadzących gospodarstwo rolne. W wyniku zawartego ubezpieczenia zakład ubezpieczeń odpowiada za szkody powstałe w ubezpieczonym mieniu wskutek ognia w związku z pracą sprzętu mechanicznego w trakcie żniw. Za opłatą dodatkowej składki ubezpieczenie może obejmować szkody powstałe w następstwie ognia z innych przyczyn.

Rolnicy mają możliwość ubezpieczenia całej produkcji roślinnej od wszystkich zasadniczych klęsk losowych powodujących uszkodzenie lub zniszczenie plonów. Mogą m.in. ubezpieczyć:

- każdą roślinę uprawną lub jej plon – od skutków gradobicia i powodzi,
- rośliny jare, jednoroczne – od przymrozków wiosennych,
- rośliny ozime i wieloletnie – od ujemnych skutków przezimowania, łącznie ze skutkami przymrozków wiosennych,
- zboża i rośliny oleiste w okresie dojrzałości i zbioru – od skutków ognia,
- plony tytoniu, ziół i chmielu w procesie technologicznego suszenia – od skutków ognia,
- plony chmielu oraz słomę lnu i konopi w czasie roszenia – od skutków huraganu.

Dla przykładu PZU S.A. przedkłada rolnikom do wyboru trzy formy ubezpieczenia upraw, tj.:

- 1) ubezpieczenie indywidualne upraw – zawierane na pisemny lub ustny wniosek rolnika,

- 2) ubezpieczenie zbiorowe upraw – zawierane jest przez zarząd gminy, organizację rolniczą lub inny organ przedstawicielski działający w imieniu określonej terytorialnie zbiorowości rolników,
- 3) ubezpieczenie upraw kontraktowanych – przeznaczone dla rolników prowadzących produkcję roślinną na podstawie podpisanych umów z jednostkami kontraktującymi plony; ubezpieczenie na rzecz tych rolników zawiera jednostka kontraktująca ich plony.

Ubezpieczeniem maszyn rolniczych, w tym samobieżnych, mogą być objęte maszyny rolnicze samobieżne oraz ciągnięte lub pchane, z wyjątkiem ciągników rolniczych. Oferta skierowana jest do osób prowadzących gospodarstwo rolne. W wyniku zawartego ubezpieczenia ubezpieczyciel odpowiada za szkody powstałe wskutek nagłego zderzenia się maszyny z osobami, przedmiotami lub zwierzętami, nagłego działania czynnika termicznego lub chemicznego pochodzącego z zewnątrz maszyny oraz wskutek uszkodzenia maszyny przez osoby trzecie.

Ubezpieczenie mienia ruchomego w gospodarstwach rolnych od ognia i innych zdarzeń losowych skierowane jest do osób prowadzących gospodarstwo rolne. Ubezpieczenie obejmuje maszyny, sprzęt rolniczy, narzędzia, materiały, nawozy, środki ochrony roślin, opał oraz części zapasowe do rolniczych pojazdów mechanicznych, maszyn i sprzętu, ziemiopłody i pasze złożone na przechowanie, zwierzęta gospodarskie. W wyniku zawartego ubezpieczenia Towarzystwo odpowiada za szkody powstałe wskutek ognia, uderzenia pioruna, wybuchu, huraganu, powodzi, gradu, obsunięcia się ziemi upadku pojazdu powietrznego, lawiny, porażenia zwierząt gospodarskich prądem elektrycznym lub zaginięcia przedmiotów w czasie zdarzenia losowego lub akcji ratowniczej prowadzonej w związku ze zdarzeniem losowym.

Ubezpieczenie ruchomości domowych znajdujących się w domu rolnika od ognia i innych zdarzeń losowych oraz od kradzieży z włamaniem i rabunku obejmuje urządzenia domowe, przedmioty i zapasy gospodarstwa domowego, odzież, sprzęt audiowizualny, fotograficzny, komputerowy, instrumenty muzyczne, biżuterię i inne przedmioty z metali szlachetnych, obrazy i inne wyroby artystyczne, pieniądze i inne środki płatnicze, rowery oraz sprzęt turystyczny i sportowy, jak również stałe elementy wyposażenia mieszkań. W wyniku zawartego ubezpieczenia zakład ubezpieczeń odpowiada za szkody powstałe wskutek ognia, uderzenia pioruna, wybuchu, huraganu, powodzi, gradu, obsunięcia się ziemi upadku pojazdu powietrznego, lawiny, porażenia zwierząt gospodarskich prądem elektrycznym lub zaginięcia przedmiotów w czasie zdarzenia losowego lub akcji ratowniczej prowadzonej w związku ze zdarzeniem losowym, zalania oraz wskutek kradzieży z włamaniem i rabunku.

Obowiązująca ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych [17] zapewnia dość szeroki zakres usług zdrowotnych finansowanych. Taki szeroki zakres koszyka świadczeń gwarantowanych przez system publiczny posiada raczej charakter teoretyczny i nie pokrywa się z re-

aliami finansowymi powszechnych ubezpieczeń zdrowotnych. Z jednej strony, ograniczone środki finansowe kas chorych powodują utrudniony dostęp do usług oraz istnienie opłat nieformalnych, co może skutkować rosnącym popytem na gospodarze ubezpieczenia zdrowotne. Z drugiej strony, ten teoretycznie szeroki zakres koszyka gwarantowanych usług zdrowotnych ogranicza możliwości rozwijania oferty prywatnych zakładów ubezpieczeniowych w zakresie ubezpieczeń uzupełniających ([2], s. 436 i nn.).

Rozwój prywatnych, uzupełniających ubezpieczeń zdrowotnych wymaga w pierwszym rzędzie zmiany obecnie obowiązującego koszyka świadczeń powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego, dostosowanego do ograniczonych możliwości tego ubezpieczenia. Świadczenia wyłączone z powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego mogą stać się podstawą rozwoju systemu uzupełniających ubezpieczeń prywatnych.

Ograniczenia w finansowaniu świadczeń z powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego są czynnikiem warunkującym rozwój rynku ubezpieczeń zdrowotnych w przyszłości. Dzieje się tak dlatego, że niski standard ochrony zdrowotnej wiąże się z niezaspokojeniem potrzeb zdrowotnych ludności i pobudza ją do poszukiwania dodatkowej ochrony.

Ubezpieczenie emerytalno-rentowe gwarantuje wypłatę świadczeń na starość w niewielkiej wysokości. Rolnicy, chcąc podnieść poziom życia po osiągnięciu wieku emerytalnego, muszą skorzystać z oferty dodatkowej na rynku ubezpieczeniowym – w postaci ubezpieczeń na życie. Istotą tego rozwiązania jest indywidualna przeczorność emerytalna rolnika, polegająca na systematycznym oszczędzaniu i wykorzystaniu zgromadzonych środków dopiero w okresie starości.

Rozwój tej części rynku ubezpieczeniowego w odniesieniu do ludności rolniczej w Polsce nie jest w tak dużym stopniu uwarunkowany rozwiązaniami systemowymi z zakresu ubezpieczeń społecznych, jak ma to miejsce w odniesieniu do systemu pracowniczego. W systemie pracowniczym dodatkowe ubezpieczenia emerytalne stały się bowiem obligatoryjną częścią systemu bazowego, na skutek czego popyt na ubezpieczenia na życie uległ zwiększeniu.

Uwarunkowania systemowe wynikające z funkcjonowania systemu rolniczego można rozpatrywać wyłącznie w aspekcie powstającej dysproporcji pomiędzy oczekiwanym a gwarantowanym poziomem bezpieczeństwa finansowego na starość. Jednak ten czynnik rozwoju rynku ubezpieczeń dla rolnictwa nie odgrywa istotnej roli z powodu istniejącej bariery popytowej, wynikającej z niedoboru środków finansowych będących w dyspozycji ludności rolniczej.

Podsumowanie

Dla realizacji zamierzonego celu poznania zakresu ochrony ubezpieczeniowej dla rolnictwa posłużono się analizą literatury przedmiotu, źródeł prawa oraz

dokumentów wewnętrznych wybranych zakładów ubezpieczeń. Na tej podstawie można stwierdzić, że rynek ubezpieczeń dla rolnictwa w Polsce jest rynkiem niedojrzałym, gdyż oferowane formy ubezpieczeń ograniczają się do podstawowych rodzajów produktów, skupiając się przede wszystkim na ubezpieczeniach obowiązkowych. Brakuje także rozwiązań systemowych w sposób stabilny regulujących rynek ubezpieczeń dla rolnictwa i przyczyniających się do jego trwałego rozwoju. Na podstawie przeprowadzonej analizy, a także literatury przedmiotu można zdefiniować różnorodne uwarunkowania rozwoju rynku ubezpieczeń dla rolnictwa w Polsce. Wśród nich należy wymienić uwarunkowania:

- historyczne – kolejne rozbiory Polski skutkowały w dyskryminowaniu polskiej inicjatywy w tworzeniu ubezpieczeń i powstawaniu nowych zakładów ubezpieczeń;
- polityczne – w okresie po II wojnie światowej prywatna własność rolna była przez państwo dyskryminowana i poddawana kolektywizacji oraz nacjonalizacji, co przyczyniło się do marnotrawienia środków oraz znacznego niedoinwestowania indywidualnych gospodarstwach rolnych;
- społeczne – w Polsce powojennej wzajemność w ubezpieczeniach była mocno ograniczona, by wreszcie w 1952 r. zniknąć z rynku ubezpieczeniowego;
- instytucjonalne – brak jest ciągłości w rozwoju rynku ubezpieczeń dla rolnictwa, w szczególności brakuje trwałych zasad i instytucji stabilnych w swoim funkcjonowaniu;
- popytowe – istnieje bariera popytowa rynku ubezpieczeń dla rolnictwa, wyrażająca się w braku możliwości finansowych poparcia zapotrzebowania na ochronę ubezpieczeniową oraz w niskiej świadomości potrzeby ubezpieczenia [4];
- podażowe – oferta zakładów ubezpieczeń jest ograniczona i nie uwzględnia specyfiki ryzyk w działalności rolniczej.

Literatura

- [1] Banasiński A., *Ubezpieczenia gospodarcze*, Poltext, Warszawa 1996.
- [2] Bogutyn J., Monkiewicz J., *Ubezpieczenia zdrowotne*, [w:] *Podstawy ubezpieczeń, t. II – produkty*, red. J. Monkiewicz, Poltext, Warszawa 2001.
- [3] Borys G., *Ryzyko ekologiczne i jego systematyka na gruncie teorii ubezpieczeniowej*, [w:] *Instrumenty rynkowe w ochronie środowiska*, Europejskie Stowarzyszenie Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych Oddział Polski, Biblioteka „Ekonomika i Środowisko” nr 29, Jugowice – Wrocław 2002, s. 19–27.
- [4] Hyski M., *Świadomość ubezpieczeniowa jako determinanta rozwoju rynku ubezpieczeń dla rolnictwa w Polsce*, [w:] *Systemy komunikacji marketingowej*, red. T. Kramer, Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach, Katowice 2004, s. 175–183.

- [5] Jędrzejczyk I., *Ubezpieczenie jako metoda zarządzania ryzykiem w gospodarce wiejskiej w świetle integracji europejskiej i globalizacji*, [w:] *Ubezpieczenia Gospodarcze. Wieś i Rolnictwo*, SGGW, Warszawa 2002.
- [6] Klimkowski C., *Ryzyka katastroficzne w rolnictwie*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2002, nr 1/2, s. 23.
- [7] Kwiecień I., *Rola ubezpieczeń obowiązkowych*, [w:] *Inwestycje finansowe i ubezpieczenia – tendencje światowe a polski rynek*, red. K. Jajuga, W. Ronka-Chmielowiec, Akademia Ekonomiczna Wrocław, Wrocław 2000.
- [8] *Les risques: quelles sont les réponses de l'assurance face à l'évolution du monde agricole?*, Fédération française des sociétés d'assurance, Paris 1997.
- [9] Łazowski J., *Wstęp do nauki o ubezpieczeniach*, Wydawnictwo Prawnicze LEX, Sopot 1997.
- [10] Mamaj D., *Rolnicze ubezpieczenia gospodarcze we Francji*, „Ubezpieczenia w Rolnictwie”, Materiały i Studia nr 6, KRUS, Warszawa 2000, s. 110–124.
- [11] Plichta J., *Wielowymiarowa struktura produktu ubezpieczeniowego*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 1995, nr 1–2–3/A, s. 6.
- [12] Reps S., Reps J., *Ubezpieczenia majątkowe przedsiębiorców*, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa 2000.
- [13] Sangowski T., *Ubezpieczenia gospodarcze*, Poltext, Warszawa 1998.
- [14] Sangowski T., *Vademecum ubezpieczeń gospodarczych*, SAGA, Poznań 1999.
- [15] *Ustawa z dnia 20 września 1984 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych*, Dz.U. z 1984 r., nr 45, poz. 242 ze zm. (akt uchylony).
- [16] *Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych*, t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 392 ze zm.
- [17] *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych*, t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 581 ze zm.
- [18] *Ustawa z dnia 28 marca 1952 r. o ubezpieczeniach państwowych*, Dz.U. z 1952 r., nr 20, poz. 130 (akt uchylony).
- [19] *Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o ubezpieczeniach upraw rolnych i zwierząt gospodarskich*, t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 577 ze zm.

The insurance protection of agricultural activity in Poland (part 2)

Summary: The article consists of two parts. The first part focuses on the presentation of the historical background of the formation of the insurance offer for agriculture in Poland and characterizes the risks associated with the implementation of agricultural activities. In his second part the article presents an overview of the insurance cover of the risks inherent in agricultural activities, including compulsory and voluntary insurance. Feasible insurance coverage is described on the example of three selected insurance companies. The aim of the article is to understand the general scope of insurance coverage that concerns population engaged in agriculture, in its historical conditions, in the context of the risks associated with agricultural activity.

Keywords: insurance protection, risks in agricultural activities, agricultural activity.